

Скуратовська Д. В.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – д-р пед. наук, доцент **В. А. Нищета**

ДИСКУСІЯ В ШКІЛЬНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ

Дослідження лінгводидактичних параметрів формування еристичних умінь десятикласників у процесі опанування дискусії в ролі змістового компонента навчання практичної риторики на рівні профільної середньої освіти в ЗЗСО було б неповним, якщо оминати увагою позицію **дискусії як методу навчання й методу навчання мови** зокрема.

Метод є філософською категорією й визначальним концептом науки, а категорію методу навчання визнають (1) одним із найважливіших структурних компонентів і ключовою категорією освіти й (2) основою предметних методик, адже методика логічно розуміти як сукупність методів.

Категорія «метод навчання» одночасно одна з найбільш дискусійних. С. Бондар подає таке узагальнене визначення: «Методи навчання – це впорядковані способи взаємопов’язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв’язання навчально-виховних завдань» [2, с. 493]. Наголошуючи на потребі коригування дефініції в актуальних умовах розвитку української лінгводидактики, Н. Голуб подає розуміння методу навчання як системи усвідомлених послідовних дій/кроків суб’єктів освіти, що сприяють забезпеченню прогнозованого результату, який відповідає поставленим цілям [11, с. 28].

У педагогіці усталеною (традиційною) визнають класифікацію методів навчання за джерелом інформації – зовнішньою стороною діяльності суб’єктів: словесні, наочні, практичні [2, с. 493; 8, с. 228; 9, с. 239; 10, с. 474]. За характером пізнавальної діяльності учнів (внутрішньою стороною діяльності суб’єктів) виокремлюють пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові (евристичні), дослідницькі методи [2, с. 494; 8, с. 229; 9, с. 253; 10, с. 475]. На підставі цілісного діяльнісного підходу методи навчання поділяють на методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання й мотивації навчальної діяльності; контролю, аналізу та оцінювання результатів навчання [2, с. 494; 8, с. 231; 10, с. 479]. За категоріями суб’єкт-об’єктного підходу вирізняють пасивні методи й активні методи [5; 8, с. 230]. Специфічну типологію методів навчання пропонує В. Оконь, групує їх на методи засвоєння знань на підставі пізнавальної

активності репродуктивного характеру; методи самостійного оволодіння знаннями на підставі творчої пізнавальної активності в ході розв'язання проблем; експонувальні методи на основі емоційно-художньої активності; практичні методи [7, с. 271].

Відповідно до класифікації за джерелом інформації навчальну дискусію зараховують до **словесних методів**, а згідно з власною позицією В. Оконь вважає її **методом самостійного оволодіння знаннями на підставі творчої пізнавальної активності в ході розв'язання проблем**. На підставі ж інших підходів автори проаналізованих джерел дискусію не класифікують, тому ми здійснимо спробу й визначимо: дискусія є **проблемним, евристичним, активним методом навчання і методом організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності**.

Провідною **функцією** навчальної дискусії І. Ісаєв, В. Сластьонін, Є. Шиянов вважають стимулювання пізнавального інтересу [8, с. 236]. А М. Пентилюк присвятила окреме дослідження виховному потенціалу дискусії. Зокрема, лінгводидактик називає дискусію методом виховання засобами української мови й літератури (конкретно: методом звернення до свідомості учнів і методом організації поведінки під час спілкування) [11, с. 73–77].

Обґрунтовано деталізував **функційність дискусії** І. Подласий, окресливши, що вона: 1) найперше розвиває, виховує, спонукає, менше – навчає; 2) формує світогляд, практичні вміння, уміння застосовувати знання, уміння в самоосвіті, навички зміцнювати знання й уміння; 3) розвиває пам'ять, волю, емоції, але ефективніше за інші методи – мислення, пізнавальний інтерес, активність, мисленнєво-мовленнєві здібності; 4) дієвіше за інші методи спонукає до продуктивного мислення, до застосування знань і вмінь, до вияву ініціативи й самостійності, до змагання, до колективного співробітництва [10, с. 481–484].

Лінгводидактика й лінгвометодика є педагогічними дисциплінами, тому дискусію як метод навчання широко використовують у шкільній мовній освіті, при цьому навчальна дискусія на уроках української мови має ті ж класифікаційні ознаки, що й у педагогіці. Окрім того, досліджуваний метод набуває й інших топологізаційних ознак, виходячи зі змісту, операційно-діяльнісних характеристик і прагматико-цільового компонента навчального предмета – комунікативної спрямованості на формування особистостей як компетентних мовців.

У методиці навчання української мови дискусію вважають:

- проблемним методом [5];
- комунікативним методом [5];
- діалогічним методом (методом діалогічної взаємодії) [1; 3; 6; 11];

- ситуаційним методом [5];
- інтерактивним методом [1; 3; 4; 5; 6; 11];
- ігровим методом (дискусія з елементами ігрового моделювання) [1; 3; 6];
- методом обговорення дискусійних питань [1];
- методом психотерапевтичних тренінгів [5].

Окрім того, у лінгводидактичних джерелах дискусію позиціонують як:

- релаксаційний метод інтерактивного навчання [4];
- технологію опрацювання дискусійних питань [11].

Авторитетним джерелом у наших пошуках є дослідження О. Кучерук – авторки монографії «Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика», яка обґрунтувала, що метод дискусії підпорядкований гнучкому стилю перероблення навчальної інформації й має потужний потенціал у реалізації в шкільній мовній освіті стратегії індуктивного навчання, що базується на досвіді учнів. Науковиця, уклавши номенклатуру методів навчання, описала узагальнену **структуру навчальної дискусії** (формування учнівських груп; учитель у співпраці з учнями окреслює цікаві проблемні питання, задає напрям дискусії; групи учнів шукають інформацію, відбирають, аналізують факти; обговорення в групах, а потім перед аудиторією проблемного питання на основі одержаних раніше знань, власного досвіду; підбиття підсумків навчальної діяльності) і подібним чином структурувала шість **різновидів** методу: метод «бліцдискусії», метод оцінювальної дискусії, метод петельної дискусії, метод письмової дискусії, метод дискусії в стилі токшоу, метод ««павутинка» дискусії». Окрім того, у згаданій номенклатурі ознака за значенням «дискусійний» і діяльність за значенням «дискутувати» позиціоновані у структурі дев'яти інших методів навчання [5], що є підтвердженням логічності поняття «дискусійні методи».

Не оминути увагою й інший аспект. О. Кучерук зазначає, що дискусія є методом, спрямованим на мовленнєвий розвиток учнів, її застосовують із метою мовленнєвого розвитку школярів, оскільки вона є методом комунікативно-ситуаційної діяльності та функціонує як спосіб формування комунікативної компетентності здобувачів [5, с. 84, 157, 241, 273]. Зі свого боку, Н. Дика стверджує, що провідною ознакою дискусії є комунікативна основа та діалогічна позиція суб'єктів [1]. Такі висновки учених слугують аргументами стосовно позиціонування методу дискусії як комунікативного, діалогічного й ситуаційного.

Статус дискусії як комунікативного методу дає змогу порушити питання про місце й роль її в згаданій вище усталеній традиційній класифікації методів навчання за джерелом інформації (зовнішньою стороною діяльності суб'єктів).

Дискусія, як було вказано, є словесним методом, оскільки слово, мовлення, мисленнєво-мовленнєва діяльність, спілкування постають засобами її реалізації і діяльними характеристиками перебігу. Проте одночасно зорієнтованість дискусії на формування в учнів мовленнєвих, комунікативних умінь і комунікативної компетентності уможлиблює класифікування її як **методу практичного**.

Особливостями дискусії як словесного й практичного методу навчання української мови Н. Дика вважає такі:

- змістову спрямованість самореалізації учнів, спілкування заради поглибленого вивчення проблеми в процесі пошуку різних засобів для вираження власних думок;

- комунікативну основу, здобуття учнями знань під час спілкування один з одним та вчителем, заради роботи в певній групі для виконання спільного завдання, у процесі вироблення загального групового підходу та дотримання правил спільної пошукової діяльності;

- наявність проблемної ситуації, створеної за допомогою дискусійного питання;

- логічну побудову методу: тезу, аргумент, спростування або доведення тези;

- організаційну завершеність: створення проблемної ситуації → її обговорення → прийняття узгодженого рішення → підбиття підсумків [1].

Отже, **дискусія** (1) є словесним і практичним методом навчання української мови, методом проблемним, діалогічним, комунікативним, ситуаційним, інтерактивним, ігровим залежно від дидактичного змісту й умов використання її в шкільній мовній освіті; (2) має потужний потенціал у навчанні, вихованні й розвитку здобувачів загальної середньої освіти (особливо – у мовленнєвому розвитку); (3) постає дієвим поліфункційним способом і засобом плекання мовленнєвих і комунікативних здібностей учнів і формування в них мовленнєвих умінь, зокрема, еристичних.

Заключним етапом дослідження дискусії в шкільній мовній освіті є розроблення **паспорту** цього **методу** згідно з алгоритмом, запропонованим Н. Голуб [6, с. 19], що становить перспективу подальших досліджень.

Література

1. Дика Н. М. Лінгводидактичні особливості використання дискусійних методів на уроках української мови в 5–7 класах. URL: <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/57-71289814> (дата звернення: 17.11.2020).

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Козир М. Застосування дискусійних методів на уроках української

мови. *Українська мова і література в сучасній школі*. 2012. № 4. С. 10–14.

4. Кратасюк Л. М. Інтерактивні методи в навчанні учнів 5–6 класів створювати тексти різних типів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2011. 20 с.

5. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.

6. Методи навчання української мови: сучасний контекст: зб. матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 берез. 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. 90 с.

7. Оконь В. Введение в общую дидактику / пер. с пол. Л. Г. Кашкуревича, Н. Г. Горина. Москва: Высшая школа, 1990. 384 с.

8. Педагогика: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под. ред. В. А. Слостенина. Москва: ИЦ «Академия», 2014. 608 с.

9. Педагогика: учеб. пособ. для студентов пед. вузов и пед. колледжей / под. ред. П. И. Пидкасистого. Москва: Педагогическое общество России, 1998. 640 с.

10. Подласый И. П. Педагогика: новый курс: учеб. для студ. пед. вузов: в 2 кн. Москва: ВЛАДОС, 1999. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения. 576 с.

11. Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: зб. матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовт. 2020 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с.